

настоящего и дает возможность проследить изменения, произошедшие как в условиях быта так и различных сферах образования и техники.

Ключевые слова: музейная педагогика, детские музеи, культурно-просветительская деятельность музеев.

KARDASH N. Museum pedagogy: a retrospective analysis.

In the article the author analyzes the concept of "pedagogy". Historical overview of events and views of scientists about the role and value of museums and their exhibitions in children's education is done. The specifics and peculiarities of creation and children's museums activity as an important component of museum pedagogy are described. The comparative analysis of American and European models of children's museums is done.

The author analyzed current programs, projects and scientific-methodical literature, developed and implemented by museums in educational content meaning in cooperation with schools of different levels. The important fact of museum pedagogy use in the educational process not only students but also future teachers of different specialties is proven. This is not only the introduction of new forms of education, but also the opportunity to fill new content, educational material, since the work in the halls of museums, with exhibitions and exhibits demonstrating the close relationship of the past and present and makes it possible to trace the changes that have occurred both in terms of life and various fields of education and technology.

Key words: museum pedagogy, children's museums, cultural and educational activities of museums.

УДК 37.016:33

Коберник О. М.

УРОК ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ: КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЦІЛІ ТА СТРУКТУРА

У статті висвітлено способи реалізації компетентнісного підходу до уроків трудового навчання школярів. Проаналізовано сутність та значення поняття "урок". Висвітлено та систематизовано класифікації уроків. Визначено компоненти уроку та їхню послідовність для успішної організації навчально-трудої діяльності учнів.

Розглянуто кожен етап уроку в контексті компетентнісного підходу, з метою реалізації конкретного результату, спрямованого на особистісний розвиток учня. Відображено метапредметний зв'язок у сформованості ключових компетентностей школяра.

Ключові слова: урок, сучасний урок, цілі уроку, компетентнісний підхід, тип уроку, трудове навчання.

Реалізація компетентнісного підходу в трудовому навчанні школярів передбачає не лише оновлення змісту технологічної підготовки, добір ефективних методів, прийомів, засобів навчання, а й пошук раціональних форм організації навчально-трудої діяльності. Компетентнісно орієнтовані форми навчання передбачають постійну активну взаємодію всіх учасників навчального процесу, тобто колективне, групове навчання у співпраці, де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами

навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують із приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють.

На вимогу часу в практиці шкільного навчання стали поширеними інтерактивні технології, які охоплюють різні форми кооперативного та колективно-групового навчання, зокрема: робота в парах, малих групах, ротаційні трійки, карусель, акваріум, мікрофон, мозковий штурм тощо. Однак серед усього розмаїття форм організації навчання основне місце належить уроку – головному модулю навчального процесу. Цій формі навчання вже понад 350 років. Аналіз історії розвитку уроку свідчить про те, що він постійно зазнавав змін у своїй побудові внаслідок зміни вимог до якості освіти, що їх висували в різні часи перед школою влада, суспільство та педагогічна наука.

Початок XXI століття характеризується модернізацією змісту технологічної підготовки учнів відповідно до Державного стандарту базової загальної середньої освіти, навчальної програми з трудового навчання, що ґрунтуються на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, які спонукають вчителів до зміни акцентів у методиці проведення уроків трудового навчання в школі.

Проблема вдосконалення уроку є вічною, завжди актуальною, оскільки вимоги до його якості постійно зростають. Особливо загострюється потреба в його перебудові в тих ситуаціях, коли змінюються цілі навчання, а відповідно до них – зміст і методичне забезпечення.

Для трудового навчання ці зміни зумовлені запровадженням компетентнісного підходу як сучасної освітньої інновації, яка передбачає методологічну перебудову навчального процесу на принципах гуманізації і демократизації, спрямовану на особистісний розвиток школярів, формування в них ключових і предметних компетентностей.

Що вкладають у сутність уроку сучасні вчені? У сучасній педагогічній літературі існують різні визначення поняття “урок”. Узагальнений аналіз цієї проблеми свідчить, що поняття “урок” ученими трактується по-різному. Для прикладу наведемо кілька визначень:

– урок – це цілісний, логічно завершений, обмежений у часі, регламентований обсягом навчального матеріалу основний елемент педагогічного процесу, який забезпечує активну й планомірну навчально-пізнавальну діяльність групи учнів певного віку і рівня підготовки, спрямовану на розв’язання визначених завдань;

– урок – це динамічна і варіативна форма організації процесу цілеспрямованої взаємодії (діяльності та спілкування) певного складу вчителів і учнів, яка містить у собі зміст, форми, методи і засоби навчання, і яка систематично використовується (в однакові відрізки часу) для вирішення завдань освіти, розвитку і виховання в процесі навчання;

– урок – це обмежена в часі організаційна одиниця навчального процесу, функції якої полягають у досягненні хоча й завершеної, але часткової мети навчання.

Однак найповнішим, на нашу думку, є формулювання, запропоноване В. О. Сластьоніним: “Урок – це така організаційна форма навчання, за якої вчитель упродовж точно визначеного часу керує колективною пізнавальною діяльністю постійної групи учнів (класу) з урахуванням особливостей кожного з них, використовуючи засоби і методи роботи, які створюють сприятливі умови для того, щоб усі учні оволодівали основами навчального предмета безпосередньо в ході заняття, а також для виховання і розвитку пізнавальних здібностей і духовних сил школярів” [7, с. 134].

Визначення поняття “сучасний урок” у педагогічній літературі останніх років зробив і Ю. А. Конаржевський. На його думку, сучасний урок – це насамперед урок, на якому вчитель уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня й активного розумового зростання, глибокого й осмисленого засвоєння знань, для формування її моральних основ [2].

Зробимо спробу визначити, яким має бути сучасний урок трудового навчання в умовах реалізації компетентнісного підходу. Насамперед, спрямованим на формування в учнів ключових компетентностей: культурної (культури праці, екологічна та естетична культура); здоров'язберігаючої (розуміння необхідності дотримання правил безпечної праці, санітарії та гігієни, здатність їх виконувати і т.д.); інформаційної (обізнаність з основними видами інформаційних джерел про техніку та технології, здатність їх використовувати); соціальної (ставлення до людей, здатність до встановлення гуманних взаємин у трудовій діяльності, працювати у колективі та групі, виконувати роль керівника і підлеглого тощо); підприємницької (обізнаність з основами економічного аналізу господарської діяльності та підприємництва, вміння визначати собівартість продукції і витрати на виробництво, здійснювати міні-маркетингові дослідження, розраховувати рентабельність виробництва), а також предметної – проектно-технологічної, що відображає здатність учнів застосовувати знання, уміння та особистий досвід у предметно-перетворювальній діяльності.

Крім того, сучасний урок – це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями, набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду. А це передбачає зміни у визначенні цілей уроку, у його структурі, в організації навчальної взаємодії учнів на уроці, доборі методів, прийомів, засобів трудового навчання.

Урок підпорядковується всім закономірностям процесу навчання, незалежно від форми навчання ... “у ньому, як у цілісному відрізку процесу

навчання, взаємодіють усі його компоненти – цілі, дидактичні завдання, зміст, методи, матеріальне оснащення та ін.” [1, с. 226].

У цих визначеннях представлено всі компоненти навчально-виховного процесу: мета, зміст, засоби, методи, організація і керівництво, усі дидактичні елементи. Сутність і призначення уроку в процесі трудового навчання як цілісної системи передбачає, таким чином, колективно-індивідуальну взаємодію суб'єктів навчального процесу – учителя й учнів.

Для сучасного етапу модернізації і розвитку загальної середньої освіти характерним є перехід від об'єкт-суб'єктної парадигми освіти до суб'єкт-суб'єктної. Таке розуміння навчальної взаємодії (викладання – учіння) передбачає, що діяльність учителя й учнів будується на гуманістичних, особистісно орієнтованих засадах, виховання і навчання кожної дитини здійснюється на основі розвитку її природних здібностей; забезпечує розвиток кожної дитячої особистості, формування ключових і предметних компетентностей.

З огляду на це відбувається переосмислення суті поняття “урок”. Основною характеристикою якості сучасного уроку є домінування суб'єктності учня. Тому сучасний урок – це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями; набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду; урахування впливу предметного й інформаційного середовищ” [6].

Вивчення сутності та структури уроку дає підстави для висновку, що урок є складним педагогічним об'єктом. Як і будь-які складні об'єкти, уроки можуть бути розділені на типи за різними ознаками. Цим пояснюється існування різних класифікацій уроків, залежно від того, які ознаки беруться за основу. Тому вчені пропонували і пропонують ті чи інші варіанти типів уроків.

Відомо кілька підходів до класифікації уроків, кожен із яких характеризується певною ознакою. Уроки класифікують на основі: а) дидактичної мети (І. Огородников, І. Казанцев, В. Онищук); б) мети організації занять, змісту і способів проведення (М. Махмутов); в) основних етапів навчального процесу (С. Іванов); г) дидактичних завдань, що вирішуються на уроці (Н. Яковлев, А. Сохор); г) методів навчання (І. Борисов); д) способів організації навчальної діяльності учнів (Ф. Кирюшкін). Можливі й інші підходи, але універсальної класифікації уроків поки що в педагогічній науці не запропоновано. Тому на практиці з наявних вибирають найдоцільнішу для конкретних умов. Приймавши як базову, її доповнюють й іншими, що дає змогу повніше охопити визначальні характеристики уроку.

Якщо в основу класифікації уроків покласти способи їх проведення, то в результаті виділяють урок-лекцію, урок-бесіду, відео-урок, комп'ютерний

урок, урок самостійної роботи учнів, уроки лабораторних та практичних занять.

Можна також в основу класифікації уроків покласти етапи (стадії чи елементи) навчальної діяльності, виділивши вступні уроки, уроки первинного ознайомлення з матеріалом, уроки формування понять, встановлення законів і правил, уроки застосування знань на практиці, тренувальні уроки, уроки повторення і узагальнення матеріалу, контрольні уроки, змішані або комбіновані уроки.

Для теорії і практики трудового навчання найбільш вдалою є класифікація, в основі якої лежить дидактична (навчальна) мета і місце уроку в загальній системі уроків (Б. Єсіпов, М. Махмутов, В. Онищук та ін.). Виходячи з однакових позицій, ці автори пропонували різну кількість типів уроків. За класифікацією відомого вітчизняного дидакта В. Онищука виділяються такі типи: 1) урок засвоєння нових знань; 2) урок формування вмінь і навичок; 3) урок комплексного застосування знань, умінь і навичок; 4) урок узагальнення і систематизації знань; 5) урок перевірки, оцінки і корекції знань, умінь і навичок; 6) комбінований урок.

На основі такої класифікації чіткіше можна усвідомити ознаки системи уроків: 1) цілеспрямованість на засвоєння кінцевих результатів навчання з вивченої теми; 2) наступність між уроками; 3) відповідність послідовності й змісту уроків логіці засвоєння даного матеріалу; 4) неперервність впливу на знання, вміння й навички, що формуються; 5) рівномірність розподілу в межах системи уроків трудових завдань різного цільового призначення, технічних засобів навчання, засобів мотиваційного і розвивального стимулювання.

Складаючи тематичний план, вчитель визначає типи уроків залежно від теми і дидактичної мети.

Урок як складна дидактична система має структуру (побудову). У поняття "структура уроку" вкладається три ознаки: склад (з яких елементів або етапів складається урок), послідовність (в якій послідовності ці елементи входять в заняття), зв'язок (як вони між собою пов'язані).

Характер елементів структури визначається тими завданнями, які постійно слід вирішувати на уроках певного типу, щоб успішно, найбільш раціональним шляхом досягти тих чи інших дидактичних цілей. Характер послідовності цих завдань або локальних дидактичних цілей залежить від логіки і закономірності того дидактичного процесу, який здійснюється на уроках певного типу. Цілком зрозуміло, що логіка засвоєння знань однакова для всіх предметів і відрізняється від логіки засвоєння навичок і умінь, їхнього застосування. У зв'язку з цим кожний тип уроку повинен мати свою, властиву тільки йому, структуру.

Найбільш мобільною в структурі кожного типу уроку є внутрішня

структура кожного етапу, яка визначається найбільш доцільним добром методів, прийомів і засобів навчання, необхідних для вирішення поставлених навчальних завдань.

Щоб успішно організувати навчально-трудова діяльність учнів на уроці, необхідно визначити, які компоненти ввійдуть до його складу, в якій послідовності вони будуть застосовуватись і якими зв'язками вони характеризуються. Якщо урок не має визначеної структури, то навчальний процес буде стихійним, некерованим і не матиме бажаних результатів. В той же час структура уроку має бути гнучкою, динамічною, зумовленою такими факторами, як мета, зміст, методи і прийоми навчання, рівень розвитку учнів, їхній вік тощо. Урок не можна розглядати як статичну дидактичну форму, раз і назавжди задану. Це складна діалектична система, якій притаманні всі закони діалектики. На уроці відбувається безперервний рух від незнання до знання, від знання неповного до більш повного. У цьому русі постійно виникають суперечності, які потрібно розв'язувати.

Кожний урок має свою, тільки йому притаманну структуру з чітко визначеними елементами. Наприклад, урок засвоєння знань, за логікою процесу засвоєння знань з будь-якого предмета, складається з таких елементів: сприймання й усвідомлення навчального матеріалу, осмислення в ньому зв'язків і відношень, узагальнення й систематизація знань. Якщо виключити хоча б один з цих елементів, то помітно знизиться якість засвоєння навчального матеріалу. Для уроку формування вмінь і навичок характерним є застосування в певній, дидактично виправданій послідовності системи вправ (вступні, пробні, тренувальні) і творчих завдань. Від цієї системи залежить рівень сформованості вмінь і навичок. У структурі уроку застосування знань, навичок і вмінь головним є самостійне виконання учнями комплексу завдань: актуалізація базових знань, виконання на їхній основі лабораторно-практичної роботи, обґрунтування способів її виконання і одержаних результатів.

Структура, тобто послідовність частин, елементів уроку, передусім, залежить від мети, типу і змісту. Тому для уроків трудового навчання (технологій) характерна багатоваріантність структури уроків.

Наприклад, урок засвоєння нових знань має таку структуру: 1) актуалізація опорних знань і досвіду учнів; 2) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудова діяльності учнів; 3) вивчення нового матеріалу; 4) первинне закріплення, 5) підбиття підсумків.

Урок формування практичних умінь і навичок передбачає наступну послідовність його проведення: 1) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудова діяльності учнів; 2) актуалізація опорних знань і досвіду учнів; 3) практична робота; 4) підбиття підсумків.

Для формування умінь творчо застосовувати знання, уміння та навички у

комплексі, що дуже важливо під час розробки творчих проектів, виділяються уроки застосування знань, умінь і навичок. Такий тип уроків також характерний і під час виконання різних лабораторно-практичних робіт.

Урок узагальнення й систематизації має основну дидактичну мету – приведення засвоєних учнями понять у струнку систему, що передбачає розкриття й засвоєння зв'язків і відносин між її елементами. Кінцевим результатом засвоєння таких систем знань є свідоме оволодіння основними теоріями і провідними ідеями навчального предмета, основами відповідної галузі науки.

Варто зазначити, що в умовах використання інтерактивних методик в процесі технологічної освіти, назви і послідовність деяких етапів уроку можуть змінюватися.

Комбінований тип уроку є найбільш поширеним. Він має дві або декілька рівнозначних освітніх цілей, тому його структура може бути різною залежно від того, які типи уроків і їх структурні елементи поєднуються.

Комбінований урок найчастіше будується за такою схемою: 1) актуалізація опорних знань і життєвого досвіду учнів; 2) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудова діяльності учнів; 3) вивчення нового матеріалу; 4) первинне закріплення; 5) практична робота; 6) підбиття підсумків.

Чи завжди доцільна така побудова уроку? В одних випадках вона буде оптимальною, а в інших повна послідовність усіх етапів буде недоречною.

Як бачимо, під час даного уроку учні мають засвоїти теоретичний матеріал, а також оволодіти практичними вміннями і навичками. Тому одним із важливих завдань такого типу уроків є свідоме і міцне засвоєння учнями системою наукових понять, принципів, законів та іншими нормами знань, способами виконання дій і перетворення їх в особисте надбання. Що означає засвоїти знання? Засвоєння розуміють як процес і результат навчання. Засвоєння є навчально-трудова діяльністю, спрямованою на свідоме й міцне оволодіння знаннями, вміннями і навичками і перетворення їх в особисте надбання кожного учня. Одним із критеріїв засвоєння знань є здатність учнів переказувати матеріал своїми словами, формулювати різні визначення, пояснювати їх, наводити приклади, аргументи. Більш важливим критерієм засвоєння є готовність учнів до застосування знань на практиці як у звичайних умовах (за зразком або інструкцією), так і в ситуаціях, близьких до життєвих.

Засвоєння знань передбачає їх сприймання, усвідомлення фактів, осмислення внутрішніх зв'язків і залежностей у предметах і явищах, запам'ятання, узагальнення і систематизацію. Успішність засвоєння знань, як і будь-якої діяльності, значною мірою визначається метою і мотивами. Ці компоненти і становлять основу структури уроку засвоєння нових знань, у

якій поступово розв'язуються навчально-трудова завдання (актуалізація, сприймання, усвідомлення навчального матеріалу, осмислення знань, узагальнення і систематизація як ступені до досягнення освітньої мети).

Крім засвоєння знань цей тип уроку передбачає формування в учнів практичних умінь та навичок обробки конструкційних матеріалів, розроблення творчих проектів тощо.

Розглянемо кожен етап уроку більш повно.

Початок уроку. Актуалізація опорних знань і досвіду учнів (перевірка раніше вивченого матеріалу).

З першої хвилини уроку важливо включити учнів в активну навчальну діяльність. Якщо урок розпочати енергійно, по-діловому, то ця діловитість збережеться до кінця заняття.

Вибір прийомів залежить від поставленої мети для цієї частини уроку. Це може бути повторення і закріплення знань, навичок і вмінь. На уроках з трудового навчання на цьому етапі вчителі нерідко проводять технологічні диктанти, розв'язують кросворди тощо. Здебільшого на початку уроку перевіряють домашні письмові, графічні і практичні роботи.

Перевірка раніше вивченого матеріалу має поєднуватись з актуалізацією (відтворенням, оживленням в пам'яті) опорних знань, навичок і вмінь. З цією метою після перевірки домашнього завдання або безпосередньо перед вивченням нового матеріалу вчитель ставить перед класом ряд запитань за матеріалом, який вивчався раніше і повинен стати опорою для засвоєння нових понять. Наприклад, перед вивченням такого конструкційного матеріалу як фанера, ДВП та ДСП, учні пригадують будову деревини, породи деревини тощо. Ці знання учитель уточнює, поглиблює, виправляє і на їх основі підводить учнів до глибокого осмислення суті даних конструкційних матеріалів.

Повідомлення теми, мети і завдань уроку.

Тему кожного уроку вчитель повідомляє на початку заняття або при переході до роботи над новим матеріалом. Якщо основний метод навчання на уроці – розповідь, доцільно повідомити його план. В умовах сучасної школи, коли учнів широко залучають до самостійного набування знань, оволодіння вміннями і навичками творчого застосування їх на практиці, важливо повідомляти освітню мету і завдання кожного уроку. Учні повинні добре знати, якого результату вони мають досягти на уроці під керівництвом учителя і будуть прикладати необхідні для цього зусилля. Мету і завдання учням можна повідомити по-різному: як проблему, яку слід вирішити на початку уроку, як серію задач, які будуть розв'язуватись у ході роботи. Повідомлення теми, мети і завдань уроку сприяє підвищенню організаційної чіткості і цілеспрямованості уроку.

Розглянемо більш детально методику визначення і формулювання

мети і завдань уроку в умовах компетентнісного підходу. Адже реалізація змісту сучасної навчальної програми з трудового навчання вимагає посилення його цілеспрямованості, взаємоузгодженого визначення мети і результату спільної діяльності вчителя і учнів. Компетентнісний підхід вимагає прогнозування очікуваних результатів навчання. Тому з методичної точки зору ефективність сучасного уроку слід визначати саме у контексті взаємозв'язку мети і результату. Що ж є метою уроку? Дидактичною метою називають усвідомлене передбачення бажаного результату навчальної діяльності, який може бути досягнутий за певний час у спільній діяльності вчителя та учнів, та зумовлює пошук засобів і шляхів його досягнення. Ким цей результат повинен бути досягнутий – вчителем чи учнем? На кого має бути спрямована ця діяльність? Для кого слід визначати освітню мету? Питання на перший погляд здається елементарним: звичайно, весь процес навчання спрямований на оволодіння школярами певного кола знань, вмінь та навичок, тому, навчальна мета і повинна визначати результат, якого повинні досягнути учні.

Нерідко відповідно до такої логіки замість мети уроку вказують дію, діяльність вчителя, а не його передбачуваний результат: “Пояснити учням...”, “Ознайомити учнів з ...”, “Розповісти учням про ...”, “Повторити з учнями ...” тощо.

З дидактичної точки зору це не є правильним. Не знаючи, яким повинен бути конкретний результат навчально-трудої діяльності на уроці, учні не спрямовують свої зусилля на його досягнення. Тому навчальну мету, насамперед, треба ставити перед учнями, щоб вони чітко знали, якими знаннями, вміннями і навичками та на якому рівні (репродуктивному чи творчому) вони мають оволодіти, які вимоги будуть поставлені по закінченню того чи іншого уроку. Такий результат завжди можна перевірити і виявити, наскільки досягнута мета, які виникли прогалини в знаннях, їх причини та яким чином можливе їх усунення.

Тому мета уроку, на якому основна увага буде приділятися вивченню теоретичних питань, має формулюватися так: “Засвоєння знань про метал як конструкційний матеріал”. Це означатиме, що під час уроку учні повинні глибоко осмислити поняття про метал, вміти охарактеризувати чорні і кольорові метали, визначити їх відмінності.

Чітка наукова організація навчально-трудої діяльності учнів передбачає усвідомлення ними конкретної мети та завдань уроку, які вони будуть вирішувати усвідомлено й послідовно упродовж усього заняття.

Мета уроку конкретизується на основі визначених його завдань і найчастіше формулюється наступним чином: встановити..., визначити..., розробити..., розкрити... тощо.

Конкретизація мети уроку шляхом виділення основних завдань уроку

дає можливість учням і вчителю бачити послідовність, логіку заняття в цілому, кінцевий і проміжні результати навчально-трудової діяльності. Дидактична мета уроку та його завдання мають бути оголошені вчителем і доведені до свідомості учнів.

Окремо слід спинитись на формулюванні виховної та розвивальної складових мети уроку. У загальному вигляді в процесі навчання освітні, виховні та розвивальні цілі мають знаходитися в нерозривній єдності. Вони відображають цілісність уроку.

У визначенні виховної і розвивальної мети конкретного уроку вчитель, з одного боку, керується загальними вимогами до виховання і розвитку школярів з урахуванням тих змін, які нині відбуваються, а з другого – використовує можливості змісту матеріалу й навчальної мети конкретного уроку, орієнтується на наступність і перспективність у вихованні особистостей, які в цьому віці є найбільш сприйнятливими до педагогічних впливів.

До кожного уроку формулюються виховні цілі, що передбачають, який крок у формуванні тих чи інших якостей особистості буде зроблено на цьому занятті. Вони визначаються так, щоб повноцінно використовувати можливості змісту навчального матеріалу або організації поведінки школярів для їх виховання.

Готуючись до уроку, вчитель має чітко визначати, на формування яких якостей буде спрямована основна увага, формулювати виховні цілі, ретельно продумувати засоби, методи та прийоми їх вирішення. Не варто забувати, що цілеспрямоване виховання школярів триватиме багато років. Тому треба ставити конкретні виховні завдання і намагатися розв'язати їх саме на цьому уроці. Зокрема, не варто писати мету у вигляді: “виховати” чи “сформувати”. Педагогічно правильніші такі формулювання: “пробуджувати почуття...”, “зміцнювати бажання...”, “викликати бажання наслідувати...”, “виховувати основи...”, “закріплювати прагнення...”, “заохочувати до праці...”, “формувати позитивне ставлення до трудової діяльності”. Зміни в якостях особистості дитини відбуваються дуже повільно. Тому, формуючи їх, необхідно багато разів повертатися до однієї й тієї самої мети.

Розвивальні цілі уроків також мають визначатися відповідно до можливостей дітей і конкретного навчального матеріалу. Однак вони мають бути спрямовані на цілісний розвиток особистості учня. Розвиток людини, становлення її особистості – цілісний процес, в якому взаємозалежні різні його сторони: фізичні, інтелектуальні, соціальні, духовні.

Так, фізичний розвиток особистості характеризується міцністю його організму, оптимальним функціонуванням нервової, мускульної й інших систем, динамікою фізичної сили, швидкості, точності, спритності, гнучкості.

Він виявляється в гарному здоров'ї, стійкості організму, здатності до фізичного навантаження, у керуванні людиною своїм тілом, прагненні підтримувати статус фізичною культурою, фізичною працею, а також у задоволенні від мускульної активності.

Важливими елементами інтелектуального розвитку учня є системність знань, загальні і спеціальні здібності, пам'ять, мислення, увага, інтелектуальні вміння: аналізувати навчальний матеріал, порівнювати, встановлювати головне, знаходити причинно-наслідкові зв'язки, узагальнювати, доводити, діяти за аналогією.

Соціальний розвиток характеризується культурою мовлення, взаємин тощо.

Духовний розвиток відображає систему ціннісних орієнтацій, готовність і здатність проявляти милосердя, справедливість, щедрість, добро творчість і т.д.

Мотивація навчальної діяльності учнів.

Під мотивом учіння розуміють внутрішні імпульси, які спонукають учнів до активної навчально-трудової діяльності, спрямованої на засвоєння і успішне застосування знань, навичок і вмінь. Під мотивацією розуміють застосування різних способів і засобів формування в учнів позитивних мотивів і через них – позитивного ставлення до навчання.

Способи мотивації можуть бути різні: повідомлення учням практичної, теоретичної чи соціальної значимості вивчуваного матеріалу, створення проблемної ситуації, створення ситуації успіху, встановлення учнями далеких і близьких перспектив у навчанні. Але найбільше значення має інтерес до знань і до процесу їх набування. Найкращим засобом формування в учнів інтересу є правильна організація навчально-виховного процесу, яка передбачає широке залучення учнів до активної участі в здобуванні знань і їх застосуванні. Важливим засобом мотивації є авторитет учителя, особливо в початкових класах, де учні схильні наслідувати поведінку вчителя, його ставлення до своїх обов'язків, взаємин з учнями і дорослими тощо.

Вивчення нового матеріалу. Першим етапом процесу засвоєння є сприймання учнями навчального матеріалу. Найбільш успішно цей процес забезпечується правильним поєднанням усного викладу з самостійною роботою учнів з підручником і наочними посібниками.

Іноді вчителі роблять вступне пояснення за матеріалом декількох уроків, після чого організовується праця з підручником і дидактичними матеріалами.

При такому попередньому сприйманні усного повідомлення учні усвідомлюють і запам'ятовують основні факти, події, ознаки, властивості предметів, явищ, процесів, відомості про те, коли, що і як відбувалось, до

яких наслідків привело. Цей матеріал потребує дальшої логічної обробки – аналізу, порівняння, узагальнення.

Помічено, що пізнавальна активність учнів підвищується, якщо під час вивчення учитель періодично звертається до них з запитанням або завданням. На одні з цих запитань можуть відповісти учні, на інші, складніші за змістом, відповідає сам учитель. Щоб посилити запам'ятовування, учитель фіксує увагу дітей на тих елементах, які потребують міцного засвоєння.

Вивчення нового матеріалу поєднується із застосуванням аудіовізуальних засобів навчання. При первинному сприйманні тексту підручника учні усвідомлюють основний план його змісту, з'ясовують, про що йдеться в тексті, які його основні пункти і зміст окремих пунктів.

Після первинного ознайомлення з новим матеріалом і усвідомленням зовнішніх ознак та властивостей об'єктів учитель організовує поглиблене його вивчення, спрямоване на розкриття всебічних внутрішніх зв'язків і залежностей між предметами і явищами. Це заглиблення в суть явищ, процесів називається осмисленням знань.

Воно передбачає насамперед розкриття внутрішніх закономірних зв'язків і відношень між об'єктами вивчення або в середині об'єктів, між їх складовими елементами.

Основними прийомами і операціями в осмисленні є аналіз і синтез, абстрагування і конкретизація, порівняння і узагальнення, застосування логічного і генетичного (історичного) підходу, моделювання і системного аналізу, розв'язання евристичних завдань і пізнавальних задач тощо. Важливо навчити учнів самостійно користуватися цими мислительними прийомами і операціями, теоретичними методами і прийомами навчального пізнання.

Первинне закріплення. Під закріпленням розуміють узагальнення, мислене виділення яких-небудь властивостей, які належать певному класу предметів; перехід від одиничного до загального. При цьому здійснюється систематизація знань, тобто така мислительна діяльність, в процесі якої виучувані об'єкти організовуються в певну систему на основі вибраного принципу. Первинне закріплення може здійснюватися різними способами: усне опитування, складання таблиці, розв'язування кросвордів, техніко-технологічних задач тощо.

Практична робота. Цей етап уроку передбачає проведення вступного інструктажу, під час якого вчитель ознайомлює учнів із завданнями практичної роботи, повторює з учнями правила техніки безпеки, визначає основні етапи виконання практичного завдання.

Самостійне виконання учнями практичної роботи здійснюється під контролем і з допомогою учителя. Учні виконують практичне завдання індивідуально, попарно, ланками, бригадами, групами – залежно від

кількості комплектів необхідного обладнання та завдань роботи. Учитель спостерігає за роботою учнів, старанністю і акуратністю, при необхідності допомагає, спрямовує їх діяльність у потрібне русло з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

У процесі виконання практичної роботи вчитель в разі допущення учнями однотипових помилок проводить поточний інструктаж.

По завершенню практичної роботи проводиться підсумковий (заключний) інструктаж, де підводяться підсумки виконання трудового завдання, демонструються найкращі вироби, узагальнюються допущені учнями помилки.

Підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Наприкінці уроку здійснюється рефлексія, тобто забезпечується зворотний зв'язок між процесом навчання і особистісними міркуваннями, самооцінкою, почуттями вчителя та учнів. Підводячи короткі підсумки навчально-трудої діяльності, вчитель та учні при цьому звертають увагу на те, чи досягнута поставлена мета та реалізовані завдання уроку, як засвоєні учнями нові поняття, факти, закони, закономірності, як учні виконали практичну роботу. Оголошуючи узагальнені оцінки окремим учням, треба їх характеризувати, обґрунтовувати і дати відповідні педагогічні рекомендації.

Домашні завдання мають бути невеликими, щоб не перевантажувати учнів. Вони потрібні для відновлення забутого, удосконалення засвоєного, його застосування, узагальнення і систематизації. Основна ж увага приділяється засвоєнню знань, навичок і вмінь на уроці.

У контексті компетентнісного підходу навчання, забезпечуючи реалізацію мети уроку, має бути зорієнтоване на конкретний результат, тобто особистісний розвиток учня, предметним результатом мають стати його навчальні досягнення, метапредметний результат відображається у сформованості ключових компетентностей школяра.

Використана література:

1. Дидактика средней школы / под ред. М. М. Скаткина. – М. : Просвещение, 1982. – 234 с.
2. *Конаржевский Ю. А.* Анализ урока / Ю. А. Конаржевский. – М. : Педагогический поиск, 2000. – 126 с.
3. Урок в развивающем обучении / А. К. Дусавицкий, Е. М. Кондратюк [и др.]. – М. : Вита пресс, 2008. – 252 с.
4. *Онищук В. А.* Урок в современной школе / В. А. Онищук. – М. : Просвещение, 1986. – 158 с.
5. *Підласий І. П.* Як підготувати ефективний урок / І. П. Підласий. – К. : Педагогічна преса, 1989. – 142 с.
6. *Поташник М. М.* Требования к современному уроку / М. М. Поташник. – М. : Центр педагогического образования, 2002. – 272 с.
7. *Сластенин В. И.* Педагогика / В. И. Сластенин. – М. : Академия, 2004. – 576 с.

References:

1. Didaktika sredney shkoly / pod red. M. M. Skatkina. – M. : Prosveshchenie, 1982. – 234 s.
2. *Konarzhevskiy Yu. A.* Analiz uroka / Yu. A. Konarzhevskiy. – M. : Pedagogicheskiy poisk, 2000. – 126 s.
3. Urok v razvivayushchem obuchenii / A. K. Dusavitskiy, Ye. M. Kondratyuk i dr. – M. : Vita press,

2008. – 252 s.
4. *Onishchuk V. A.* Urok v sovremennoy shkole / V. A. Onishchuk. – M. : Prosveshchenie, 1986. – 158 s.
 5. *Pidlasyi I. P.* Yak pidhotuvaty efektyvnyi urok / I. P. Pidlasyi. – K. : Pedagogichna presa, 1989. – 142 s.
 6. *Potashnik M. M.* Trebovaniya k sovremennomu uroku / M. M. Potashnik. – M. : Tsentr pedagogicheskogo obrazovaniya, 2002. – 272 s.
 7. *Slastenin V. I.* Pedagogika / V. I. Slastenin. – M. : Akademiya, 2004. – 576 s.

КОБЕРНИК О. М. Урок трудового обучения: компетентностно ориентированные цели и структура.

В статье отражены способы реализации компетентностного подхода к урокам трудового обучения школьников. Проанализирована сущность и значение понятия “урок”. Отражены и систематизированы классификации уроков. Определены компоненты урока и их последовательность для успешной организации учебно-трудоу деятельности учеников.

Рассмотрен каждый этап урока в контексте компетентностного подхода, с целью реализации конкретного результата, направленного на личностное развитие ученика. Отображена метапредметный связь в формировании ключевых компетентностей школьника.

Ключевые слова: урок, современный урок, цели урока, компетентностный подход, тип урока, трудовое обучение.

КОБЕРНИК О. М. Lesson of the labour teaching: competence the oriented aims and structure.

In the article the methods of realization of the competence going are reflected near the lessons of the labour teaching of schoolboys. Essence and value of concept “lesson” is analysed. Reflected and systematized classification of lessons. Certainly components of lesson and their sequence for successful organization of educational-labour activity of students.

Every stage of lesson is considered in the context of competence approach, with the purpose of realization of concrete result, directed on personality development of student. Purpose subject connection is represented in forming of key competence schoolboy.

Key words: lesson, modern lesson, aims of lesson, competence approach, type of lesson, labour teaching.

УДК 338.48-44(I-87):811.111

Кудрик К. О.

**АНГЛІЙСЬКА МОВА ТА МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ВЗАЄМОДІЇ**

В статті представлені сучасні тенденції розвитку міжнародного туризму. Проаналізовані фактори поширення англійської мови у міжнародному туризмі та інших сферах людського життя. У статті зазначено важливість вивчення іноземної мови, зокрема англійської, у підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі для професійного спілкування в англійськомому середовищі.

Ключові слова: міжнародний туризм, міжкультурна комунікація, культурний обмін, англійська мова, професійне спілкування.

Із входженням України у світовий економічний і культурний простір звичайними стали ділові й туристичні поїздки за кордон представників